

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๒๕

อย่าชินชาต่อความเพียร

การอยู่กันเป็นจำนวนมากต้องช้า ดีไม่ดีกลายเป็นอืดอาดเนือยหายไป เพราะงานเกี่ยวข้องกัน แม้จะไม่ใช่งานก่อสร้างก็ตาม งานข้อวัตรปฏิบัติที่มีประจำวันที่ทำให้ล่าช้า กิจนั้นงานนี้ขององค์นั้น บ้าง ขององค์นี้บ้าง ทำให้เสียเวลาไปวันหนึ่ง ๆ และเสียเวลาไปเรื่อย ๆ ความมีหมุ่มีเพื่อนมากทาง ความเพียรก็ด้อยลง จึงทำให้วิตกกังวลอยู่เสมอ มีน้อยมันคล่องตัว การประพฤติปฏิบัติการชบการ ฉันทันจัตนันจัตนัรววดเร็วกว่ากันไม่มีภาระมาก

ผู้มาใหม่ก็ให้ดูผู้อยู่ก่อนในสิ่งที่จะทราบได้ด้วยทางหูทางตา อย่าต้องให้สั่งสอนกันทุกแง่ทุก มุมซ้ำ ๆ ซาก ๆ มันลำบากรำคาญแก่ผู้สอน การสร้างตนให้เป็นพระโดยสมบูรณ์แบบนี้ ให้ฟังทราบ ว่าเป็นงานประจำชีวิตจิตใจของตน อย่าเห็นงานอื่นใดว่ามีคุณค่าและสำคัญยิ่งกว่างานสร้างพระให้ สมบูรณ์ คำว่าพระก็คือความประเสริฐ สร้างธรรมขึ้นที่ใจ เพราะธรรมเป็นธรรมชาติที่ประเสริฐอยู่ แล้ว และจะเกิดได้ที่ใจจากการสร้างการบำเพ็ญทุกวิถีทางอันเป็นทางชอบ พอที่จะให้ธรรมนั้น ๆ เกิด ขึ้นได้ แต่อย่าสังหารธรรมที่ควรจะเกิด ที่กำลังเกิดและที่เกิดขึ้นแล้วให้ฉิบหายไปด้วยความประมาท ซึ่งผิดทางของศาสนา

ใจกับสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อกันนั้นแนบสนิท ไม่มีเวลาคลี่คลายตัวเองออกบ้างเลย แนบสนิทติด กันประหนึ่งว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตามหลักธรรมท่านให้ชื่อว่ากิเลสอาสวะเครื่องหมักหมมอยู่ ภายในจิต สิ่งที่เขาหมักหมมจิตนั้นล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่สกปรก ให้พิชภัยแก่จิตใจทั้งนั้น ไม่ใช่สิ่งที่จะ ให้เกิดคุณแต่อย่างใดเลย ผู้บำเพ็ญธรรมเพื่อให้ธรรมเกิดและเพื่อขับไล่สิ่งที่เคยหมักหมมจมกันอยู่ นั้นออกไปโดยลำดับ จึงต้องได้ตั้งหน้าตั้งตามีเจนนามีความบึกบึน มีความอุตสาหะพยายาม มีสติ มี ปัญญา อยู่ตามขั้นภูมิของตนโดยสม่ำเสมอในอิริยาบถต่างๆ ไม่ลดละความพากเพียรในธรรมที่กล่าว มาเหล่านี้

นี่แลคือวิธีชำระซักฟอกหรือถอดถอนกิเลสความสกปรกโสภนมออกจากใจ ในขณะเดียวกันก็ คือวิธีบำเพ็ญให้ธรรมเกิดขึ้น เช่นเดียวกับเราตัดต้นไม้ตายหญ้าซึ่งปกคลุมพื้นที่ให้รกรงรังนั้นออกไป โดยลำดับ ก็เป็นการสร้างความเตียนโล่งขึ้นในขณะเดียวกัน พื้นที่ที่รกรงรังก็เพราะมีสิ่งปกคลุม หาก ถากถางสิ่งปกคลุมหรือรื้อถอนสิ่งปกคลุมออกหมดโดยสิ้นเชิงแล้ว ที่ที่สะอาดขึ้นมาในขณะเดียวกัน และในสถานที่นั้นแล ใจซึ่งเป็นพื้นอันหนึ่งอันเป็นที่ปกคลุมของเชื้อแห่งวิภูวนและวิบากทั้งหลาย ก็ ย่อมเป็นเหมือนกับพื้นที่ การชำระด้วยความพากเพียรโดยวิธีการต่าง ๆ จึงเป็นเหมือนกับการถาก การถางสิ่งที่รกรงรังในพื้นที่ให้หมดไปโดยลำดับลำดับ จิตใจก็ค่อยเตียนโล่งขึ้นมา ๆ จนกระทั่ง สะอาดปราศจากมลทินโดยสิ้นเชิง เป็นใจที่บริสุทธิ์เต็มดวง เพียงพื้นที่ที่สะอาดก็น่าดูน่าชม เหตุใดใจ

ที่สะอาดปราศจากสิ่งที่สกปรกทั้งหลายโดยสิ้นเชิงแล้ว กลายเป็นธรรมทั้งแท่ง เป็นธรรมทั้งดวงภายในจิตแล้ว จะไม่ประเสริฐความประเสริฐอยู่ที่ตรงนั้นแล

อย่ามองข้ามใจไป ความทุกข์หรือความหม่นหมองความวุ่นวายต่าง ๆ อยู่ที่ใจ เขาไม่ได้สร้างหอบปราสาทราชมณเทียร เขาไม่ได้สร้างตึกรามบ้านช่องอยู่เหมือนสัตว์เหมือนบุคคล แต่เขาอาศัยจิตเป็นสถานที่บ้านเรือน เป็นที่ซบที่ถ้ำมาเป็นประจำ เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติธรรมจึงไม่ควรคิดว่ากิเลสความลามก หรือความสุขความเจริญจะอยู่ที่ไหน นอกจากอยู่ที่ใจนี้เท่านั้นเป็นสำคัญ การถอดถอนการชำระล้างจึงต้องชำระล้างที่ใจซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ อันกิเลสทั้งหลายผูกมัดหรือตั้งปัญหาก่อปัญหาขึ้นแล้ว เราต้องเป็นผู้แก้ปัญหาเราเองด้วยอรรถด้วยธรรม โดยองคจุดนี้เป็นสำคัญยิ่งกว่าจุดอื่นใด

นี่ละการสร้างพระจะว่ายยากก็ยาก แต่สำคัญที่ศรัทธา ความมุ่งมั่นนี้เป็นหลักใหญ่ ถ้าศรัทธาความเชื่อต่อแดนพันทุกข์และความมุ่งมั่นต่อแดนพันทุกข์มีมากน้อยเพียงไร เรื่องความเพียรความอุตสาหะพยายามหากพอบึกพอบีนพอเป็นพอไปพอดทน จนถึงขั้นว่าทนจนตาย สู้จนตาย ไม่มีคำว่าแพ้ ไม่มีคำว่าลดละท้อถอย เพราะความมุ่งมั่นเป็นธรรมชาติอันสำคัญ ความเชื่อกับความมุ่งมั่น เชื่อก็คือเชื่อแดนพันทุกข์นั้นแล ความมุ่งมั่นก็เพื่อความพ้นทุกข์ ย่อมจะหลุดลากเครื่องสนับสนุนคือความพากเพียรความอุตสาหะพยายามนี้ให้กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนหมุนตัวไปได้โดยไม่คำนึงถึงกาล สถานที่ เวล่ำเวลา ความทุกข์ยากลำบากน้อยอันใดเลย เพราะความมุ่งมั่นนั้นมุ่งต่อผลที่พึงหวังโดยถ่ายเดียว

ด้วยเหตุนี้สำหรับวัดนี้จึงมีความสนใจและหนักแน่นทั้งสองให้หนักแน่น ทั้งสอนให้สนใจ ทั้งสอนให้บำเพ็ญทางด้านจิตตภาวนามากยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด ทั้งนี้ก็เพื่อการสร้างจิตซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด ให้เป็นจิตประเสริฐเลิศเลอภายในตัวเอง โดยไม่ต้องคิดว่าใครจะมานิยมชมชอบเรา ใครจะว่าเราดีเราไม่ดีขนาดไหนหรือวิเศษวิโสเพียงไรก็ตาม ขอให้เราเป็นผู้บำเพ็ญเพื่อความสมบูรณ์แบบและสมบูรณ์ตามความมุ่งหมายของเราที่กล่าวมาแล้วเหล่านี้เถิด เรื่องสิ่งภายนอกนั้นไม่มีอันใดเป็นปัญหา หากเป็นธรรมชาติที่พอตัวอยู่กับใจดวงที่สมบูรณ์เต็มที่แล้วนั้น

การประกอบความเพียรมักจะท้อถอยและมักจะเอางานอื่นเข้ามาแทรก มักจะหาเรื่องแก้รำคาญในการแก้กิเลส ในการต่อสู้กับกิเลส ซึ่งเป็นอุปายวิธีการหรือวิถีกลของกิเลสไปเสีย ผู้ปฏิบัติจึงไม่ถึงไหนกิเลสมันสอดแทรกอยู่ทุกขณะทุกแง่ทุกมุม รัตตวันจมองหาตัวไม่เห็น กิเลสมันรัดหัวใจหุ้มห่อจิตใจจนมองหาใจอันแท้จริงไม่เจอเลย แล้วการแสดงออกจะไม่เป็นเรื่องของกิเลสล้วน ๆ ออกหน้าได้อย่างไร นี่ชิประโยคเบื้องต้นจึงต้องได้ทุ่มเทกำลังหนักก็รับว่าหนัก ทุกข์ก็ยอมรับว่าทุกข์ เพราะทุกข์นี้เคยทุกข์อยู่แล้ว เนื่องจากทุกข์นี้มีประจำอยู่กับหน้าที่การงานและในธาตุชั้นธของตัวเอง โดยหลักธรรมชาติของมันอยู่แล้ว จึงไม่ควรอดหนาระอาใจในทุกข์ที่เกิดขึ้นจากการประกอบความพากเพียร

หากเป็นสิ่งที่ไม่เคยมีไม่เคยเป็นไม่เคยทุกข์ งานอื่น ๆ ไม่เคยทุกข์ สิ่งอื่น ๆ ไม่เคยทำให้ทุกข์ มาทำให้ทุกข์เฉพาะการประกอบความพากเพียรเท่านั้น ก็พอที่จะได้คิดว่าการประกอบความ

พวกเพียรนี่เป็นความทุกข์โดยแท้ อย่างอื่นไม่ได้เป็นความทุกข์ งานอื่นไม่ได้เป็นความทุกข์ แต่นี่งาน ไหนก็งานนั้นมีความทุกข์ความลำบากไปตามแห่งหนักเบาแห่งงานนั้น ๆ เหมือนกันหมด แต่ผล ปรากฏให้เป็นที่พึงใจนั้นมีน้อยไม่สมหวังบ้าง ส่วนงานภายในจิตงานบำเพ็ญจิตนี้ยิ่งมีความหนักแน่น มีความเข้มแข็ง มีความอดทน ด้วยความเป็นนักต่อสู้มีสติปัญญาศรัทธาความเพียรหนุนกันไปมาก เพียงไร ยิ่งจะเห็นความแปลกประหลาดภายในจิตใจ คำที่ว่าหนุนกันไปมากเพียงไรคือหนุนในการ ต่อสู้กับสิ่งที่ป็นข้าศึก ได้แก่กิเลสคือความฟุ้งซ่านส่ายสั่นของจิตนั้นแล เมื่อจิตมีกำลังในทางความ เพียรสิ่งเหล่านี้ก็จะค่อยลดน้อยลงไป

ความทุกข์ในวันนี้ย่อมนำไปเป็นอารมณ์ ในวันหน้าความทุกข์ที่ผ่านมาแล้วเพราะการประกอบ ความพากเพียรย่อมนำมาเป็นอารมณ์ในขณะที่ภาวนานี้ นั่นเป็นเรื่องของกิเลสอีกเช่นเดียวกัน ที่ไป ลากเอาทุกข์ในการประกอบความเพียรมาคิดขวางทางเดินให้ก้าวเพื่อความเพียรไม่ออก ต้องเอา ปัจจุบันธรรม เอาความมุ่งมั่น เอาความที่แท้จริงเห็นจริงเป็นเข็มทิศทางเดิน เอาสติปัญญาจดจ่อลง ในหน้าที่การงานของตน ให้งานเป็นขึ้นเป็นอันอยู่ในหลักปัจจุบันนั้นชื่อว่าเป็นงานที่ชอบธรรม ไม่ให้ กิเลสมาหลอกได้ว่าเป็นความลำบากลำบากโดยวานนี้ก็ลำบาก วานช้านนี้ก็ลำบาก เดือนนี้ก็ลำบาก เดือนที่แล้วก็ลำบาก

นับแต่วันบวชเรามีแต่ความลำบากลำบากเพราะการปฏิบัติธรรม ประหนึ่งว่าเราเคยอยู่หอ ปราสาทราชมณเฑียรหรือวิमारชั้นพรหมโลกมาแล้วอย่างประจักษ์ แล้วก็เอามาเทียบเคียงกันกับการ ประกอบความเพียรแล้วเกิดทุกข์อย่างนั้น อยู่ที่ไหนก็ทุกข์เหมือนกันไม่เห็นเอามาเทียบมาเคียงมา บวกมาลบ มาคิดเป็นอารมณ์เปรียบเทียบกันพอมิทางออกบ้าง เขาไม่ได้ภาวนาเขาก็ทุกข์ สัตว์โลกนี้ เป็นทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น เราเองนี้รู้จักเราประจักษ์ใจในธาตุชั้นธรรมาของเร เวลายุ่งที่ไหนไปที่ใดทำงาน ประเภทใด มีแต่เรื่องความทุกข์เข้าไปเกี่ยวข้องอยู่ทุกขณะ ทุกชั้นทุกส่วนของงาน ทำไมเราจึงไม่คิด ว่างานเรานั้นเป็นงานลำบากลำบาก เป็นความทุกข์ความยากความลำบาก เหตุใดจึงมาคิดงานที่จะแก้ ที่จะถอน ๆ สิ่งที่มีงมอยู่ภายในใจให้ออกหรือให้หลุดพ้นออกไปได้นี้ ว่าเป็นงานให้ความทุกข์แก่ตน นี้เป็นความคิดที่ผิด

ด้วยเหตุนี้นักปฏิบัติจึงต้องตั้งอยู่ในวงปัจจุบัน เพื่อพุ่งไปในทางอนาคตอันเจริญรุ่งเรืองแก่ ตนจึงถูกต้อง จิตจะผาดโผนโลดเต้นขนาดไหนก็พันอุบายวิธีของเราไปไม่ได้ เพราะกิเลสกับธรรมเมื่อนำธรรมมาใช้ต้องปราบกิเลสได้ นอกจากให้กิเลสปราบตัวเองเสียอย่างเดียว ทำอะไรก็มีแต่ให้มัน หลอกอยู่เรื่อย ๆ วันคืนเดือนปีผ่านไป ๆ แต่กิเลสไม่ได้ผ่านไป หลอกอยู่ตลอดเวลาในอิริยาบถทั้งสี่ ทุกขณะจิตที่คิดที่ปรุงออกมามีแต่กิเลสเสี้ยมสอนให้คิดให้ปรุง จะว่าบำเพ็ญธรรมอย่างไร เราจะระงับ ดับความคิดอันเป็นเรื่องของกิเลส และนำความคิดความปรุงอันเป็นเรื่องของธรรมขึ้นมาแทนที่ในจิต ดวงเดียวกันโดยการประกอบความพากเพียร จึงจะเห็นผลคือความสงบเย็นใจและความแยกกายขึ้น มาโดยลำดับลำดับที่ธรรมได้เกิดขึ้นภายในใจ เช่น สมาธิธรรม ปัญญาธรรม จะเกิดขึ้นที่นี้ไม่เกิดขึ้นที่อื่น

สติเป็นของสำคัญเคยพูด พูดทุกขณะที่เทศน์ทุกกัณฑ์ที่เทศน์อบรมสั่งสอนหมู่เพื่อน ลำดับต่อไปก็คือปัญญา เพราะเห็นความสำคัญในธรรมทั้งสองประเภทนี้อย่างประทับใจไม่มีวันลืม สติไม่มีก็เสียทำ ปัญญาไม่มีก็หาความฉลาดแก้กิเลสไม่ได้ ความโง่งเป็นเรื่องของกิเลส ความเฉลอสติเป็นพื้นเพของกิเลสอยู่แล้ว ไม่ควรนำมาใช้ในวงความเพียรของพระผู้ตั้งใจจะสร้างพระให้เป็นพระสมบูรณ์แบบต้องสร้างด้วยสติสร้างด้วยปัญญา สร้างด้วยศรัทธาความพากเพียรความอุตสาหะสำหรับพยายาม

เมื่อเราทำตัวของเราให้มีความแน่นหนามั่นคงได้แล้วการแนะนำสั่งสอนคนอื่นเป็นสิ่งที่ตามมาอย่างแยกไม่ออก เราสามารถสั่งสอนได้ทั้งนั้น เมื่อเราก็ได้ทำมาเต็มสติกำลังความสามารถ และได้รู้ได้เห็นผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำมานั้นเป็นขั้นเป็นภูมิโดยลำดับ จนกระทั่งทะลุปรุโปร่งไปหมดไม่มีข้อสงสัยแล้ว การสั่งสอนคนอื่นจะเอาความสงสัยมาจากไหน การสอนด้วยความเข้าใจเพราะความรู้ความเห็นและความเป็นมาของตน เป็นสิ่งที่สนิทอาจหาญมากเพราะเป็นความจริง การทำมาก็ทำอย่างนี้ เป็นความจริงไม่ได้หลอกตนเอง แล้วจะเอาอะไรไปหลอกโลก การรู้เห็นธรรมทุกชั้นก็รู้เห็นขั้นที่ใจของตัวเองประจักษ์กับใจอยู่แล้ว การสั่งสอนคนอื่นทำไมจะขัดข้องยุ่งเหยิง ทำไมจะสะทกสะท้าน ทำไมจะไม่มีเครื่องสอน สิ่งที่ให้สอนก็ปรากฏอยู่ในใจนี้แล้ว การสอนคนอื่นนั้นเป็นผลพลอยได้จากการสอนตนเองได้แล้ว

เพราะฉะนั้นเวลานี้เป็นโอกาสที่เราจะพยายามฝึกฝนอบรมสั่งสอนหรือทรมานตนเอง อันเป็นตัวพยศเต็มอยู่ในหัวใจนั้นให้หายพศไปโดยลำดับลำดับ กลายเป็นจิตที่ดีหรือเรียกว่าคนดีพระดีขึ้นมา ตามขั้นตามภูมิแห่งความพากเพียรและกำลังความรู้ของตน ตามขั้นตามภูมิแห่งความพากเพียรและกำลังความรู้ของตน เรียกว่ามีกำลังขึ้นมาโดยลำดับ เจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ เรียกว่าเจริญสมณธรรมให้เจริญอย่างนั้น เมื่อได้สั่งสอนตนเต็มภูมิและรู้เต็มภูมิแล้ว การสั่งสอนคนอื่นผู้ที่ฟังก็ย่อมได้รับผลประโยชน์เต็มสติกำลังความสามารถของเขา เพราะผู้สอนไม่ได้สอนแบบสุ่มเดา สอนตามแนวทางที่ถูกต้องดีงามจริง ๆ ไม่ผิดไม่เพี้ยน ไม่ทำให้ผู้มาอบรมศึกษาเกิดข้อข้องใจสงสัยแต่ประการใด ผลก็ย่อมปรากฏขึ้นได้โดยลำดับลำดับ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าและสาวกท่านสั่งสอนสัตว์โลกจึงได้ผลเป็นที่พอใจ ที่นี้ธรรมที่ท่านประกาศไว้แล้วนั้นและจตุรกรลงในคัมภีร์ไบเบิล อาศัยความรู้ของเราไปจดจำธรรมเหล่านั้นมา ธรรมเหล่านั้นก็ไม่พ้นที่จะอยู่ในความสงสัยของใจผู้ไม่รู้ผู้นั้นเอง เพราะฉะนั้นธรรมถึงจะเป็นของจริง แต่ใจเป็นของปลอมแล้วการสั่งสอนใครก็ตามก็ไม่ทำให้จริงจังได้ไม่ให้เห็นและผู้อื่นเป็นที่แน่ใจได้

เมื่อธรรมทุกชั้นได้ประสบประสานกับจิตเต็มภูมิด้วยภาคปฏิบัติ ที่เรียกว่าเป็นความจริงเต็มภูมิแล้ว จะสอนขั้นใดภูมิใดก็เต็มเม็ดเต็มหน่วย ผู้ฟังก็ฟังอย่างจุใจไม่มีความสงสัย นี่แหละหลักใหญ่จึงอยู่ที่เรา ต้องทำให้เป็นที่อบอุ่นเป็นที่แน่ใจในเรา อย่าให้สงสัย อย่าให้ตำหนิตนได้ ทำลงไปจนหาที่ตำหนิตนไม่ได้แล้วก็ภูมิใจคนเรา ภูมิใจเป็นลำดับลำดับ

อย่าชินชาต่อความเพียร ต่อสถานที่ ต่อหมู่เพื่อน ให้ระมัดระวังตัวอยู่เสมอ เพราะเราอยู่ในขวากในหนามคือกิเลสห้อมล้อมและเสียดแทงเราอยู่ทุกอิริยาบถ จึงไม่ควรประมาทนอนใจ ทำใจให้

ได้เบิกกว้างออกไป กิเลสนั้นแหละมันเบิกกว้างออกไป เบิกออกด้วยอำนาจของธรรมผลัดกันมันออกไป ชับไล่มันออกไป ความรู้สึกของใจก็เบิกกว้าง เขาไปภายในตัวเองโดยลำดับ จะสว่างกระจ่างแจ้งขึ้นที่ใจดวงนี้เมื่อปราศจากสิ่งที่ทับถมแล้ว ใจยอมเป็นอิสระขึ้นโดยลำดับลำดับจนเป็นอิสระเต็มที่ ที่นี้ไม่มีอะไรแหละ ขึ้นชื่อว่าสมมุติแล้วที่จะเข้ามาเหยียบย่ำทำลาย หรือกระทบกระเทือนใจที่เป็นอิสระ ด้วยความเป็นธรรมเต็มดวงแล้ว นั่นแหละท่านว่าธรรมประเสริฐ

เกิดขึ้นที่ใจของผู้ปฏิบัติ เช่นเราเป็นพระนักปฏิบัติเกิดขึ้นที่ใจของเราผู้ปฏิบัตินี้เต็มภูมิ ก็เรียกว่าเราสร้างพระได้สมบูรณ์แบบ เต็มภูมิของพระ พระโสดา พระสกิทา พระอนาคา และพระอรหันต์ เต็มอยู่ในจิตนี้ไม่มีอยู่ที่อื่น อย่าสำคัญมันหมายไป อย่าตะครุบเงา ชื่อเป็นเงาอย่าคาดออกไป กิเลสไม่มีชั้นใดภูมิใดแต่มันสามารถบังคับจิต บิบบันจิตให้อยู่ในเงื้อมมือของมันได้ตลอดมาถึงปัจจุบันนี้ นั่นสิ่งที่เป็นพิษก็เป็นพิษ

การปฏิบัติตนเองก็ไม่ต้องไปคำนึงถึงชั้นใดภูมิใด ถ้าคำนึงก็ให้คำนึงถึงความพ้นทุกข์ คือพ้นจากเครื่องกดขี่บังคับทรมานอยู่ภายในใจนี้ เมื่อเต็มทีภายในใจหาสิ่งสมมุติเข้ามาเกี่ยวข้องไม่ได้แล้ว ก็รู้อย่างเต็มใจ จะว่าโลกธาตุไม่มีก็พูดได้เพราะไม่มีภายในใจ แดนสมมุติในสามโลกธาตุนี้ท่านเรียกว่าแดนสมมุติ สมมตอย่างหยาบอย่างกลางอย่างละเอียด เรียกว่าสมมตด้วยกัน ไม่มีในจิตใจ ใจพ้นแล้วจากแดนสมมุตินี้ ทั้งที่ใจก็เป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์และรู้ ๆ อยู่ในท่านกลางแห่งสามแดนโลกธาตุที่เป็นสมมุตินี้ เฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างขั้นธกัวจิต

ขั้นธกัก็เป็นสมมุติ ไม่ว่าจะเป็รูปร่างขั้น เวทนาขั้น ที่มีอยู่ในร่างกาย สัญญาขั้น สังขารขั้น วิญญาณขั้น อันเป็นกระแสของจิต นี่เป็นความสมมุติทั้งหมด แต่ธรรมชาติอันแท้จริงคือจิตที่บริสุทธิ์แล้วไม่ใช่ความสมมุติทั้งห้านี้ หรือไม่ใช่ ขั้น ๕ นี้ เป็นเพียงอาศัยกันอยู่เท่านั้น เหมือนขั้น ๕ นี้ไม่มีก็ได้ คือไม่มีที่จะไปเสียดแทงจิตใจให้ได้รับความเดือดร้อน ทุกข์ก็ทราบทั่วทุกข์ หิวกระหายก็ทราบในเวลาทีครองขั้นธอยู่ ก็ทราบอยู่ภายในของขั้น เมื่อยหิวอ่อนเพลียก็ทราบอยู่ภายในขั้น ว่ามันลดกำลังของมันลงไป มันต้องการอะไรก็ทราบ ว่าอาการทั้ง ๕ นี้ต้องการอะไร เมื่อหมดทางที่จะสืบต่อกันต่อไปแล้ว ขั้นธสลายก็สลายไปตามสภาพของมัน ธรรมชาติที่ไม่ใช่สมมุติ คือธรรมชาติที่บริสุทธิ์นั้นก็อยู่ตามหลักธรรมชาติของตน ก็มีเท่านั้น

ถ้าปฏิบัติได้ถึงขั้นนี้แล้ว เรียกว่าสร้างพระได้สมบูรณ์เต็มที่ อยู่ไหนก็อยู่เถอะที่นี้ เรื่องภัยที่เคยเกิดทางหูทางตา ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และเกิดขึ้นจากทางใจ เกี่ยวข้องกับ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส กว้างแคบขนาดไหนนั่นหมดปัญหาไปโดยสิ้นเชิง ไม่มีอะไรสืบต่อกันแล้ว นี้กล่าวถึงผลเหตุที่ดังที่อธิบายให้ฟังแล้ว อย่าอดทนระอาใจต่อความเพียรและความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากความเพียรให้ถือความมุ่งมั่นเป็นสำคัญในหลักของการดำเนินงานจะไม่ท้อถอยอ่อนแอ และจะถึงแดนแห่งความพ้นทุกข์ในวันหนึ่งโดยไม่สงสัย

เอาละแสดงเพียงเท่านี้วันนี้ เหนื่อย